

Nobena znanstvena stroka ni zgolj miselna dejavnost, abstraktna zgradba teoretičnih dognanj in tez, ugotavljanje in metodično reševanje problemov, temveč ima poleg tega tudi človeško, osebno individualno in socialno razsežnost. Znanost so tudi ljudje, ki delajo v njej in zanjo, njeni nosilci. Tega se še posebej jasno zavemo, kadar nas zapusti kdo, ki je toliko prispeval svoji stroki in bil toliko let tako povezan z njo, kot je bil Anton Ocvirk.

Individualna osebna usoda znanstvenika, pa naj so njene značilne poteze še tako izrazite in naj še tako odločilno vplivajo na nastajanje njegovega opusa, ne bi smela motiti pogleda na njegovo javno vlogo in pomen, ki izvirata predvsem iz njegovega dela. Delo je namreč tisto, kar ostaja, medtem ko se spomin na neposredni vpliv osebnosti, ki je že sam po sebi omejen na ožji krog ljudi, hitreje odmika v pozabo. Vendar je treba pri profesorju Ocvirku vsaj omeniti, da je njegov opus v zadnjih dveh desetletjih nastajal v nenehnem boju s hudo boleznijo, ki mu je omejevala stike z ljudmi, v boju za možnost dela, ki je trajal dobesedno do zadnjega dne. Spričo tega že sam obseg njegovega opusa zbuja spoštovanje.

Glavna področja Ocvirkovega znanstvenega delovanja so dovolj znana in prisotna v naši zavesti, vsaj kolikor pričajo o njih njegovi objavljeni spisi, ki obravnavajo med drugim evropske literarne smeri od realizma prek moderne do avantgardnih smeri 20. stoletja, romanopisce od Goetheja do Prousta in slovenske pesnike in pisatelje od Levstika in Kersnika mimo Cankarja do Kosovela; potem so tu teoretične razprave o različnih oblikovnih, ritmičnih, stilnih, kompozicijskih vidikih pesniške umetnine, pa o posameznih so-lah in smereh literarne znanosti ter o njihovih predstavnikih, in naposled tudi sintetična dela od Teorije primerjalne literarne zgodovine (1936) do Literarne teorije (1978, v zbirki Literarni leksikon, 1).

Splošno je znano, da je Ocvirkov objavljeni opus tesno povezan s tremi velikimi, za slovensko literarno vedo in vso slovensko kulturo reprezentativnimi znanstveno izdajateljskimi podjetji: to so Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, zbirka Sto romanov, ki jo je profesor Ocvirk s sodelavci pripeljal do konca, in Literarni leksikon, ki ga je uspešno zastavil v zadnjih letih. Uredniško delo mu je nedvomno kratilo čas za individualno znanstveno ustvarjanje, pa tudi vplivalo na svojevrsten potek njegovih objav: vrsta njegovih spisov je namreč izšla v obliki spremnih besed ali uvodnih študij, tako da je njegov opus postal bolj dostopen in lažje pregleden šele pred nedavnim, z izidom izbranih razprav, tematsko strnjenih v knjigah Evropski roman (1977) in Literarna umetnina med zgodovino in teorijo (v dveh delih, 1978 in 1979).

Seveda je splošno znano tudi to, da se je pri profesorju Ocvirku znanstveno raziskovalna in avtorsko ustvarjalna plat dela nerazdružno povezovala s pedagoško. Šestindvajset let je vodil oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo na ljubljanski filozofski fakulteti, potem ko mu je pridobil samostojen status, ki je ustrežal vsebinski dozorelosti in osamosvojenosti stroke. Tu so študirale generacije ljudi, izmed katerih jih je kar precej prevzelo vidne vloge v slovenskem kulturnem in znanstvenem življenju. To je bila vseskozi zahtevna šola, ki pa je vzgajala samostojno znanstveno in kritično mišljenje in ki ji vsekakor govori v prid, da je omogočala razmah tudi študentom, ki so se odmikali od učiteljevih pogledov, če so le znali to primer-no utemeljiti.

Z vsem svojim znanstveno raziskovalnim, pedagoškim, uredniškim in organizacijskim delom si je Anton Ocvirk pridobil vidno mesto v slovenski literarni vedi. Navzven se je to izražalo med drugim tudi v pomembnih dolžnostih, ki so mu bile zaupane, in v počastitvah, ki jih je bil deležen (bil je redni profesor in predstojnik oddelka na filozofski fakulteti, redni član SAZU in upravnik inštituta za slovensko literaturo in literarne vede, podeljena mu je bila Kidričeva nagrada in naziv zaslužni profesor). Njegov pomen v stroki se da še najbolje opisati s kratko ugotovitvijo, da je pravi utemeljitelj slovenske primerjalne književnosti. Seveda pri tem ni začel povsem iz praz-

nega, toda tisto, kar je bilo pri njegovih predhodnikih posamičen poskus ali v najboljšem primeru pomožna metoda v sklopu slovenske literarne zgodovine, je razvil v samostojno, smotrno zaokroženo celoto, ki je dosegala sočasno raven stroke v evropskem merilu. Stroki je začrtal teoretični okvir, ji opredelil cilje in metode ter vzpostavil tesno zvezo med njenim primerjalno zgodovinskim in teoretičnim vidikom; obenem je z vrsto razprav dal vzorce za aplikacijo njenih metod in demonstriral njeno učinkovitost pri reševanju zapletenih problemov iz evropske in slovenske literature.

Nemara se sliši paradoksalno, če ob vsem povedanem dodamo, da Ocvirkov opus pravzaprav še ni v celoti poznan in ne podrobno raziskan. Avtor je namreč opravil veliko analiz slovenskih literarnih besedil, zlasti na področju verza in ritma ter stila, ki jih je delno vključeval v predavanja, objavljaj pa jih je kvečjemu v odlomkih ali pa sploh ne. Poleg tega je njegov opus dočakal prve podrobnejše prikaze in raziskave šele pred kratkim, ob njegovi sedemdesetletnici. Tako so bili znanstveni problemi, povezani z njim, komaj dobro evidentirani. Šele z nadaljnjim raziskovanjem bo mogoče natančneje opredeliti Ocvirkovo mesto v slovenski in evropski literarni vedi. Kljub temu to sploh ne spodbija prej navedenih ugotovitev o njegovem pomenu, marveč jim bo nadaljnje raziskovanje lahko dalo le še bogatejšo in podrobnejše razčlenjeno vsebino.

Vprašati se je treba, kaj pomeni Ocvirkova smrt za slovensko primerjalno književnost danes.

Gotovo bi bila takšna izguba pred dvema desetletjema veliko bolj usodna, zakaj takrat in prej je bilo mogoče, seveda aforistično zaostreno in rahlo pretirano, reči: slovenska primerjalna književnost je Anton Ocvirk. V času, ki je minil od tedaj, je Ocvirk sicer napisal in objavil celo vrsto spisov, toda v njih je v pretežni meri utrjeval, sistemiziral, širil in dopolnjeval tisto, kar je v vsebinskem pogledu napovedal, začel in utemeljil že prej, zato tu ni več bilo bistvenih preobratov in odpiranja povsem novih vidikov. Toda njegovo delo je dotlej tudi že spodbudilo širši razvoj stroke. Slovenska primerjalna književnost se je v tem času okrepila in razmahnila – vsebinsko teoretično, številčno in institucionalno; v ta čas sodi tudi ustanovitev našega društva in revije. Razumljivo in normalno je, da se je stroka pri tem marsikdaj odmaknila od smeri, ki jo je določil profesor Ocvirk, in začela prestopati meje, ob katerih se je sam ustavil. To je sprejemal kot normalno razvojno nujnost; sicer ne brez kritičnih pripomb, občasnega distanciranja in včasih celo nerazumevanja, toda kljub temu je vse do konca z velikim zanimanjem spremljal razvoj in utrjevanje stroke in po vseh svojih močeh sodeloval pri njem. Spričo vsega tega pomeni smrt utemeljitelja za stroko hud, toda ne katastrofalen udarec. Njena lastna razvojna dinamika je tolikšna, da ga bo prebolela. Ocvirkovo delo pa ostaja zanj zanesljiv temelj. Normalno je pričakovati, da se bo od njega tudi oddaljevala in osvajala nova, njemu tuja območja. Prav tako se bo venomer znova, v skladu s svojim vsakokratnim položajem, spet vračala k njemu, ga ponovno pregledovala, ocenjevala, si prizadevala jasneje uzreti njegove trajne vrednote in meje njegovega dosega ter tudi najti v njem novih spodbud; vse pa z jasno zavestjo, da je to njena legitimna dediščina.

Darko Dolinar